ڕێبەرانی کورد بۆ وا دەکەن؟!!

دەرسیم دیبەگە

24.8.2004

ڕێبەری و سەرۆکایەتی، جووتێ ئەمانەتی یەکجار قورسن، هەموو کەسێک بەرگەیان ناگرێ، چونکە یەکێ لەخەسڵەتە هەرە سەرەکیەکانی، ئەمینیی و ئەمانەت پاراستنی گەرەکە، هەڵبژێردراو بۆ ئەم شوێنە، ئەگەر باوەڕی ڕەهاشی پێبدرێ، نابێ لەنرخی ئەو متمانەیە کەم بکاتەوە، کە جەماوەر پێیداوە، چونکە پیشەکە سنوور بەندەو تیغی مێژوو کۆنترۆڵی کاردانەوەکانی دەکات!!

جا ئەگەر ئەم دوو دەسەڵاتەی سەرەوە بەو ڕەوتەی کە بەقازانجی گەل و وڵات تەواو دەبێ بەکارهێنران، ئەوا ڕێبەر یان سەرۆک وەک کەسە ڕۆحانییەکان، ناویان بەنەمری لەنێو ویژداندا دەمێنێتەوە. بەڵام ئەگەر بەکارهێنران بۆ زیان گەیاندن بەگەل و بەوڵات، ئەوا دەچنە ڕیزی مردووان تا ئەگەر لەژیانیش دابن!!

ئەم هاوکێشەیە سەنگی مەحەکە بۆ لێک هەڵاوێردنی ئەم دوو حاڵەتەی دەسەڵات، کە پاساوەکانیتر ڕەتدەکاتەوە، (دۆستیش ئەوەیە بتگرێنێ، نەک پێت پێکەنێ)!!

ئەم کوردە بێکەسەو ئەم کوردستانە بێخودانە، لەمێژە لەپاڵ تەفریس، تەتریک، تەعریبکردن، ناوە ناوە، دەبەخشرێتەوەو پیاوەتی پێوەدەکرێ، لەلایەن سەرۆک هۆزە کوردەکان و کۆمپرادۆرە کوردەکان!! ئاغا هەبووە ئەگەر عەرەب ژنێکیان دابێتێ ئەویش لەتۆڵەدا ئاقارو گوندی پێشکەش بەعەرەب کردووە!! ئەمە جگە لەوانەی فریودراون و (پێستەیان پڕ باکراوە)!!

مەبەستم کوردە، کەس ناتوانێ هێندەی ئێمە، واتا هێندەی ئەو ناوچەو مەڵبەندە سنووریانەمان لەگەڵ عەرەب، عەرەب وەک ئێمە بناسێت، چونکە ئێمە ساڵەهایە لەگەڵیاندا دراوسێین، هەر ئێمە بووین ئازارمان چەژتووە لەسەر دەستی هۆزە عەرەبەکان!! ئەگەر لەقووڵایی کوردستان، زیتبوونەوەو یاخیبوون ڕوویدابێ، پێشوەخت بەرلەوەی دەسگاکانی سەرکوتکردنی ڕژێمەکانی عەرەبی بگەنە شوێنەکە، جامی ڕقیان بە ئێمەدا ڕشتووە، ئێمەی دراوسێی عەرەب باجەکەمان داوە!! بۆیە لەهەر کات و سەردەمێکدا، ئەگەر لە نرخی مافی کورد و هەقییەتی کوردستان کەم بکرێتەوە نەخاسمە لەلایەن بەرپرسانی کورد، پێمان وایە وەک هەنگ بەلەشمانەوە وەربێ هەر هارو هاج دەبین!!

ئێمەی دراوسێکانی عەرەب، لەبیرمانە هەتا دوای کۆدەتاکەی قاسم یش، هەر عەرەب بوو، بە ووشترو بارە خوێوە، بەناوچەکانماندا پەرتدەبوون، لەبرسان خوێ فرۆشییان دەکرد (ئەگەر ئاگرت لەیەکێک بەردایە، بۆن سۆی لێنەدەهات)!! چونکە (ڕووت و ڕەجاڵ) بوون!!

بۆیە دەبێ کوردە دوورە دەستەکان، ئەوانەی جەرگیان وەک ئێمە داخنەکراوە بەدەستی عەرەب، لە ئێمەوە فێری ناسینی عەرەب بن و بۆ مەرامێکی کاتی و تایبەتی ئەو دەریا پڕ لەئێش و ئازارەی ئێمە چک نەکەن!!

ئێمەی کەندیناوەیی و قەراجییەکان دەڵێین: ڕەنگنیە بەعەرەب بڵێی مەرحەبا، هەندێکی دەخواو هەندێکیش دەنێتە ژێر عەبا!!
یان دەڵێین نەشیری ووشتر و نەدیداری عەرەب!!
باخوێنەر ئەم دوو گۆتەیە بۆخۆی شێکاتەوە.
(اسئلوا المجرب ولا تسالوا الحکیم)
بەقسەی ئەوە بکەن کە شارەزای ناوچەکەیە نەک بەقسەی حەکیمێک کەلێی بێئاگایە.
لافاوی گەمەیەکی تری سیاسی لەئارادایە (بێ ئافات بێ)!!
(نحن العرب اهل الغیرة لانخلیکم ب هل دیرة) یان
(احنا البدو وین العدو) مەبەستیان لە عەدو کورد بوو.
ئەمە گۆتەو دروشم و بڕیاری ئەو هۆزە عەرەبانەن کە دراوسێی ناوچە کوردییەکان بوون، کاتێ بەفیتی ڕژێم لەشکریان دەکردینە سەرێ و پەلاماری گوندەکانیان دەداین، دەیانگوتەوە!!
کەندیناوەی سێجار بەعەرەبکراو!!
لەڕووی جوگرافییەوە، خۆرهەڵاتی سنووری کەندیناوە، قەزای دوبزە، خۆرئاواشی گوێڕە، باشوورەکەی مەخمورو دەشتی قەراجە کە چیای بڵباس (قەرەچوغ) ناوبڕەیەو باکووری کەندیناوەش هەولێرە.
کەندیناوەو قەراج، وەک گیانێکی دوو جەستەیین، چونکە بنوبنەچەکەی قەراجییەکان دەگەڕێتەوە بۆ هۆزو تیرەکانی کەندیناوە.
کەندیناوە لە 73 گوندو شارۆچکەی دیبەگە (1) کە مەڵبەندی بەڕێوەبەرێتی ناوچەکەیە پێکهاتووە، دیبەگە گەورەترین گوندی ناوچەکە بووە بۆیە لەدوای ساڵی 1928 دا بووە بە ناحیەو تێکڕای ڕووبەرەکەی 1280 کیلۆمەتری دوجا دەبێت، بەڵام 29 گوند کە ڕووبەریان نزیکەی 500 کیلۆمەتری دوجا دەبوو لێدابڕاوەو خراوەتە سەر دوبز بۆیە ئێستا نزیکەی 750 کیلۆمەتر دوجای ماوەتەوە. شارۆچکەی دیبەگە نزیکەی 600 ماڵ دەبوو، بەڵام زیاتر لە 1200 خێزان دەبوو بەر لە ڕاگواستنی، چونکە خانووی وا هەبوو 2-3 خێزانی تیادا دەژیا. پسپۆرانی خاک سەلماندوویانە بەپیتترین زەوی بۆ چاندن، خاکی کەندیناوەیە، بۆیە گەنم و جۆکەی بەناوبانگترینە لەسەر ئاستی هەموو کوردستان و ئێراق، ئینجا ژێر خاکەکەشی دەریاچەی نەوتەو 191 (2) چاڵگەی ئامادەی لێیە کە لەگەڵ چاڵەکانی کەرکوک تێکدەکەنەوە. هەروەها شوێنێکی ستراتیجی گرنگی هەیەو هەرسێ شاری (کەرکوک – موسڵ – هەولێر) بەیەکەوە دەبەستێتەوە. هەر ئەو هۆیانەو چەند هۆیەکی تربوو وای لەڕژێمی بەعس و سەدام کرد لەسەرەتای دەسەڵات گرتنە دەستیان لەساڵی 1963 ەوە بیر لە بەعەرەبکردنی ئەو ناوچەیە بکەنەوە.
جاری یەکەمی بەعەرەبکردنی کەندیناوە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1963 – ساڵی ڕەشە کوژییەکەی حەرەسی قەومی!! کە هۆزەکانی تائیی، کە سەرۆکهۆز – حەنێش حەمود بوو (دواتر لە 14.4.1968 دا لەلایەن پێشمەرگەکانی بارزانی بەسزای گەل و شۆڕش گەیەنرا). هۆزی شەممەر کە سەرۆکیان

عەواس سەدیدو عیادەی برای بوو، چەندین هۆزی تری وەک: جحێش، جبوور، لهێب، سەبعاوی، میامین، و (بەدوو) ەکانی تری عەرەبی، هاتن بۆ کەندێناوە، برێ لەم هۆزانە تەنها بۆ تالانکردن و تۆقاندنی کوردی ناوچەکە هاتبوون، دەستیان نەپاراست، جگە لە مەڕو مالات، ناو ماڵەکانیشیان تالانکرد، دواتر گەلێکمان لێرەو لەوێ لەگوندە عەرەب نشینەکانی دراوسێمان ئەو جل و بەرگە کوردیانەی ژن و پیاوانەمان دەناسینەوە کە بەتالان بردبوویان و لەبەریان دەکردن!!

هۆزی شەممەڕ، بەسەرۆکایەتی – عەواس سەدید، نیشتەجێکرا لە گوندەکانی – پەڵکانە، جانە، تیکالۆ، بیرەبات، جاستان، سەربەشاخ، گابەڵەکە، چەرت، گێسمە، تەلهەلالە، گەزوەشان، خەرابە، قوچ، دڕکەی گچکە و گەورە. عیادەی برا بچووکی بەبەشێک لەهەمان هۆزی سەرەوە نیشتەجێکران!! لە گوندەکانی چەغەمیرە، چیغلۆک، عالڵا، کەنداڵە قەڵ، دارەخورما، کەنداڵ، لاوەر، دیمەکار، گاوەرە، خدرجیجە، حەسەن بلباس، خۆشاو، دەرماناو. بەڵام دوای ئەوەی شۆڕشی ئەیلوول – پەرەی سەندو چالاکییەکانی پێشمەرگە گەشەیکردو ڕژێمە یەک لەدوای یەکەکانی ئەو چەند ساڵەی ئێراقی لەکزی دابوو.... لەساڵی 1967 مانگی ئۆکتۆبەر، هۆزی شەممەڕی عەرەبی لەترسان کەندێناوەیان جێهێڵا. کاتێ زیلەکانی گواستنەوەو ترومبێلەکانیان بە – دیبەگە ـی داهاتن بۆ ڕۆیشتن، بەبەردەمی قوتابخانەی دواناوەندی دیبەگەی کوڕاندا تێپەڕین، قوتابی تێکرا لەپۆلەکانیان دەرپەڕین و بەردبارانیان کردن، سەری جەند عەرەبێکیان شکاند، خەڵکەکەش چاوی لەقوتابیان کردو عەرەبەکان لەترسان دەستیان بە تەقەکرد!! نەوێران بەناو دیبەگەدا ڕەتبن، پاشەو پاش کشانەوە، تا ڕۆژی دواتر ڕژێم پۆلیس و سەربازی بەچەکەوە هێنایە سەر شەقامەکەو ناو دیبەگە، تا هۆزی شەممەڕ بەڕێکران!!

جارێکیتر لەسەرەتای ساڵی 1976 دا 29 گوندی کەندێناوە کە دەکەونە ڕۆژهەلات و خوارووی ڕۆژهەلاتی دیبەگە لە هەولێریان دابڕین و بەپێی فەرمانی کۆماری ژمارە 33 لە 25.1.1976 کەلە ژمارە 2514 ی الوقائع العراقية لاپەرە 14-15 لە 16.2.1976 دا بلاوکراوەتەوە خرانەسەر دوبز (3) و عەرەبی شەممەڕیان لێدانان بەسەرۆکایەتی شێخ نایف ناوێک. جاری سێیەم لەگەڵ دەستپێکردنی شەڕی نێوان ئێراق و ئێران لەساڵی 1980 و چڕبوونی چالاکی هێزی پێشمەرگەی کوردستان، ڕژێمە فاشیەکەی سەدامی ڕەگەزپەرست بەرە بەرە گوندەکانی کەندێناوەی کاول و چۆڵکرد. تا نۆرە گەیشتە سەر شارۆچکەی دیبەگەو ئەو شارۆچکەیەش بەگوێرەی بڕیارێکی بەناو ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش ژمارە 442 لە 18.7.1987 دا هەڵوەشاوەتەوە کە لە الوقائع العراقية ژمارە 3160 لە لاپەرە 452 ی ڕۆژی 27.7.1987 بلاوکراوەتەوەو دواتریش لە 21-22.8.1988 دا دانیشتوانی دیبەگەش بۆ کۆمەڵگای زۆرەملێی هەنجیرۆکی خەبات گواسترانەوە، ئیدی کەندێناوە پاکەو پاکی بوو بە موڵکی عەرەب، تا ڕاپەڕینی ساڵی 1991.

بەڵام تەمەنی ئازادکردنی ئەمجارەی – کەندێناوە – کورتبوو (لە 12.3.1991 ئازادکرا تا 30.3.1991)، لەگەڵ کۆڕەوە سەرتاسەریەکە، جارێکیتر هۆزی ناوبراوو چەندین هۆزی تری عەرەبی

هاتنەوە سەر زێدی باو و باپیرانمان!!! ئەمجارەیان درێژەی کێشا تا ڕوخانی ڕژێمی سەدام لە 9.4.2003.

ئێستا کەندێناوە ئازادە، بەڵام مخابن لەکەندێناوەو لەزۆر ناوچەی تری کوردنشین، تا ئەو چرکەیە کار بەیاساکانی سەدام دەکرێت، ئەوەی ئەو بڕیاری لەسەرداوە هەر ئەوە پیادە دەکرێت و هیچ یاسایەکیتر ئەگەر سەد دەرسەد هەقیش بێ بۆی نیە داوێک لەیاساکانی سەدام هەڵوەرێنێ. ئەو یاسایانەی کە هەر هەمووی بۆ تاواندنەوەی کورد و بۆ تەعریبکردنی کوردستان بوو!! هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ ناتەبایی هێزەکانی کورد، بۆ ململانێ لەپێناو کورسیدا!!

کەندێناوەو مەخمور، لەوەتەی پارێزگاکانی ئێراقی سنوور کێشکراون- سەر بەپارێزگای- هەولێرن، کەچی ماوەیەکی کەم دوای 31 ی ئابی 1996، سەدام بەبڕیارێک - هەردووکی هاویشتنە سەر - نەینەواو – تائەمڕۆش سەرانی کورد، نەیانتوانیوە بیگێڕنەوە، سەر هەولێر!!!

چەندان ناوچەو مەڵبەندی تریش بەهەمان شت، گیرۆدەی ئەم یاسایەی سەدامە!! دڵنیاشم تا کورد ئاوا ڕەنگاو ڕەنگ بێ (ڕیسەکەمان هەر پەتە!!!).

گەمەی نێوان - غازی یاوەر و کاک مەسعود – مام جەلال – لەسەر کەوڵی کەندێناوە دەکرێ؟!!

لەمانگی حوزەیران و بەبۆنەی گواستنەوەی دەسەڵات، حازم ئەمینی ڕۆژنامەنووس دیمانەیەکی لەگەڵ سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان بەڕێز مەسعود بارزانی ئەنجامداوەو، دەقی دیمانەکەش لەژمارەی سێشەممەی 29.6.2004 دا بڵاوکراوەتەوە. ڕۆژنامەی خەباتیش لەژمارەی 1484 ی ڕۆژی چوارشەممە 30.6.2004 دا، دیمانەکەی لەلاپەڕە 3 دا بڵاوکردۆتەوە لەژێر ناونیشانی "سەرۆک بارزانی بۆ ڕۆژنامەی الحیاة: بەهیچ جۆرێک ڕازی نابین بەشێک بین لە عێراقێکی نافیدراڵ". هەمان دیمانەش لە ڕۆژنامەی التاخی ژمارەی 4262 ی ڕۆژی یەکشەممە 4.7.2004 دا بڵاوکراوەتەوە. بەڕێز بارزانی لە وەڵامی پرسیاری بۆ پشتی سەرۆک غازی یاوەرتان گرت و پشتی د. عەدنان پاچەچیتان نەگرت؟ دەفەرموێت: پەیوەندیەکی دێرین کە لەگەڵ شێخ غازی بەیەکەوەمان دەبەستێتەوە، پەیوەندی باپیرانە، هەروەها لە عەشیرەتێکی گەورەو کۆنە کە ڕەتیکردەوە بەشداری لەپرۆسەی تەعریب بکات. بەپێچەوانەی ژمارەیەکی زۆر لە عەشیرەتەکان، عەشیرەتی شەممەر بەشدارییان لەتەعریب نەکرد!!). ئەم (بەرائەت زممەیە) چەندان پرسیارو سەرنج و تۆژینەوەو لێکۆڵینەوەی دەوێ. بەڵام با بۆ دەرفەتێکی تربێ.

بەڕێز مام جەلالیش لەکۆبوونەوەیەکدا لەگەڵ شێخانی هۆزەکانی شەممەرو ئەلعوبێدا لە 14.8 دا لە قەڵاچوالان، کە لە کوردستانی نوێ ژمارە 3446 یەکشەممە 15.8.2004 دا ئاماژە بەو چاوپێکەوتنە کراوەو تیایداهاتووە: هەروا مام جەلال لەمیانەی وتەکانیدا ئەوەی بەبیرهێنانەوە کە عەشیرەتی شەممەر ڕازی نەبوون زەوی کورد داگیربکەن و تێگەیشتنیان بەرامبەر کورد دۆستانەو بەوێژدانانە بووە!!).

ئەمەش شێکێکی تری بێتاوانی (تەبریە) کردنی داگیرکەرانی کوردستانە!!
ئێمە لەکاتێکدا ئەم زانیارییانە دەخەینەڕوو، مەبەستمان نییە لەڕۆڵی ڕێبەرانی کورد بەتایبەتی ئەم دوو کەسایەتییە دیارە کەم بکەینەوە، چونکە ئەم دوو ڕێبەرە ئەمڕۆ لەم قۆناغەدا – کەیخودا – ی کوردن، هەموو تێکەو لێکەکانی کێشە و دۆزی کورد لەسەر دەستی ئەمانە تاوو توێ دەکرێ. هەموو ئیجابی و سلبییاتەکان، بەم دووان پەیوەستە، بەڵام بەئەرکی خۆمی دەزانم وەک کەسێکی کەندیناوەیی، ئینجا وەک کوردێکی خەمخۆر، زیت ببمەوە لەو گوتەو کارانەی کەزیان بەکێشەی نەتەوایەتی دەگەیەنێ. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێ کە من لەم دوو بەڕێزە خەمخۆرترم یان زیرەکترم، بەڵام لەجیاتی – ئەشەدو بۆ کێشانیان – پێیان خۆشترە ئەگەر ڕەخنەی بنیاتنەریان ئاراستە بکرێت، یان لەو هەڵانە ئاگاداریان بکەیتەوە کە بەسەریان تێپەڕ دەبێ. بۆیە منیش وا لەو سووچە نیگایەوە، مشتێ زانیاری دەخەمە ڕوو کە (ماهییەتی) هەندێ هۆزی عەرەبی دەسەلمێنین لەتەعریبکردنی ناوچە کوردنشینەکان، بەتایبەتی هۆزی شەممەر، لە داگیرکردنی کەندیناوە.

1. نووسراوی پارێزگای کەرکوک – لیژنەی کشتوکاڵی بۆ بەڕێوەبەرایەتی ناحیەی دوبز ژمارە 133 لە 16.10.1994 بەناوی نیشتەجێکردنی هۆزەکانی عەرەبی لەناوچەکانی دەشتی هەولێرو پێیان ڕادەگەیێنێت زەویەکانی پارچەی/14 داود گورگە و پارچەی/24 خۆشاو بدرێت بەهۆزی شەممەر. ئەم نووسراوە واژۆی (ئیمزای) فەریق روکن هوشام سەباح ئەلفەخری پارێزگاری کەرکوکی پێوەیە.

2. ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ: لەراگەیاندنێکی ڕۆژنامەوانی ڕێکخراوی هیومن رایتس ووتچ کە لە هەولێر لە 15 ی گوڵانی 2003 دا دەرچووە، باسی ئەوە دەکات کە حکومەتی ئێراقی لەچوارچێوەی سیاسەتی بەعەرەبکردندا لەساڵی 1973 دا هەڵساوە بەنیشتەجێکردنی کۆمەڵێک خێزانی هۆزی شەممەر لەدووری 28 کم لەباشووری شاری کەرکوک و خانوو و زەوی کشتوکاڵی هاوڵاتیانی کوردی بەسەردا دابەشکردن و بەزۆریش کوردەکانی ڕاگواستەوە. ڕاپۆرتەکە باسی ئەوەش دەکات کە ڕێکخراوەکە لە 13 گوڵانی هەمان ساڵدا چاوپێکەوتنی لەگەڵ کۆمەڵێک عەرەبی شەممەر کردووە کە لە چوار دێی باشووری کەرکوک ڕاپانکردوە، دوای کۆنترۆڵکردنی ئەو ناوچانە لەلایەن هێزە کوردیەکان. عەرەبەکانی هۆزی شەممەر باسی ئەوەیان بۆ ڕێکخراوەکە کردووە کە بەرپرسێکی کوردی ناوچەکە بەنووسراو ئاگاداری کردونەتەوە بۆ چۆلکردنی خانوەکانیان لەماوەی 3 ڕۆژدا. هەروەها لەراپۆرتەکەدا هاتوە کە هەندێک بەرپرسی باڵای یەکیەتی نیشتیمانی کوردستان بە لێکۆلەرەوەکانی ڕێکخراوی هیومن رایتس ووتچیان ڕاگەیاندووە کە بە نوێنەری هۆزی شەممەریان گوتووە کە پێویست ناکات ئەوان خانوەکانیان چۆلکەن. بەڵام ڕێکخراوەکە باوەڕی نیە بەقسەی ئەو بەرپرسانەی یەکیەتی.

3. محەمەد سەعید سۆفی، لە پەرتوکی " پارێزگای کەرکوک لەناو پاکتاوی ڕەگەزیدا"، بەم شێوەیە باسی ڕۆڵی هۆزی شەممەڕ دەکات: حکوومەتە یەک لەدوایەکەکانی ئێراق هەر لەسەرەتای دامەزراندنی دەوڵەتی ئێراق لەساڵی 1921 ەوە بەلکاندنی ویلایەتی موسڵ پێیەوە، لەساڵی 1925 دا، لەهەوڵی ئەوەدان – دووبارە – پێکهاتەی نەتەوەیی دانیشتوان بگۆڕن بۆ بەرژەوەندی نەتەوەی دەسەلأتدار، بەدابەشکردنی زەویوزار بەسەر خێڵە عەرەبە کۆچەرەکانی (بەدو) بەتایبەتی شەممەڕ.....
ل 88
(سەرەتای دروستکردنی نشینگەکان (مستەوتینات) دەگەڕێتەوە بۆ نێوان ساڵی 1850-1918 لەباکوری ناوچەکانی جزیرە، بەتایبەتی دەوروبەری ناوچەکانی ژەنگارو تەلەعفەر، بەدابەشکردنی زەویوزاری ئەمیری بەسەر (بەدو) ی ئەو ناوچانە لەلایەن حکومەتی ئێراقەوە لەساڵی 1921 دا، نشینگەو ڕووبەری زەوییەکانی عەشیرەتی شەممەڕ فراوانتربوون). ل 88
هەروەها کاک محەمەدی جوانەمەرگ لە لاپەڕە 89 دا دەڵێت: لەنیوەی دووەمی سەدەی بیستەمدا قۆناغێکی تازەی نیشتەجێکردنی دانیشتوانی عەرەب لەهەرێمی کوردستانی ئێراقدا دەستی پێکرد، بەجێگیرکردنی هۆزەکانی شەممەڕو عەشیرەتە بەدوەکانی دیکە لەناوچەی جەزیرەدا، بیری ئاویان بۆ هەڵکەندن و حکومەت بۆ هەر خێزانێکی عەرەب 150 دۆنم زەویوزاری کشتوکاڵی تەرخانکرد.....).
هەروەها لە لاپەڕە 99 و 100 دا باسی ئەوە دەکات کە لە قۆناغی یەکەمی پاکتاوکردنی ڕەگەزی کە لەساڵی 1869 تا 1914 بەردەوام بووە، والی ئەو کاتەی بەغدا مەدحەت پاشا چەندین هۆزی عەرەبی کۆچەری ئێراقی لەنێوان هەردوو زێی گەورەو بچووک و دەشتەکانی دەوروبەری موسڵ نیشتەجێکردووە، لەنێویاندا هۆزەکانی تەی و ئەلجبور لە قەراجی باشووری مەخموور هۆزەکانی تەی و شەممەڕ لە نزیک موسڵ.

4. خەسرەو گۆران لە "کورد لە پارێزگای مووسڵ" دا نووسیویەتی: یەکەم هەڵمەتی ڕەگەزپەرستانەی بەعەرەبکردنی ناوچەی شەنگار لەساڵی 1969 ەوە دەستپێکرد کە کوردە ئێزیدی و موسلمانیان لەدەیان گوندی کوردی نزیک سنووری دەوڵەتی سوریا دەرکردو لە 1970 دا عەرەبی شەممەڕو البو المیتوتیان لەناوچەکە نیشتەجێکرد). ل155

5. کاوە نادر لە " کەندیناوە لەنێوان ڕاگواستن و بەعەرەبکردندا" لەلاپەڕە نووسیویەتی: شالأوی حەرەسی قەومی لەتۆڵەی تێکشکاندنی داگیرکەری عێراقی بوو لەشەڕی دارەخورمای بناری چیای بلباس (قەرەچوغ) کە لە 13.6.1963 ڕوویداو پاشان 25 گوندی ئەم ناوچەیە بەخێڵە دواکەوتووەکانی عەرەبی شەممەڕ جێنشینکراو تاکۆتایی ساڵی 1967 درێژەی هەبوو).
دواتر کاک کاوە لە لاپەڕە 66 دا دێتە سەر گوندی سەربەشاخ کە لەگەڵ 29 گوندی دیکەی دیبەگە لەساڵی 1976 دا خرانە سەر دوبزو، عەشیرەتی شەممەڕی سەربە عەواس سەدیدی تیا نیشتەجێکران.

بەهەمان شێوە کاک کاوە لە ووتارێکیدا بەناوی "کۆلۆنیالیزی عێراقی و ڕاگواستن و بە عەرەبکردنی باشووری کوردستان" کەلە لاپەڕە 30ی گۆڤاری سەربەخۆبوون ژمارە 7،8 ی 2001دا بڵاوکراوەتەوە، باسی نیشتەجێکردنی هەندێ لە هۆزە کۆچەرەکانی شەممەڕ، جبور، تەی و ئەبولحەمدان لە دەشتی قەراج، شەڕگات و گەیارە دەکات.

6. ئەمین قادر مینە لە پەڕتووکی "ئەمنی ستراتیجی عێراق و سێکوچکەی بەعسیان: تەرحیل تەعریب تەبعیس" دا لە لاپەڕە 260 دا دەڵێت: لەدوای ساڵی 1975ەوە هەموو ناوچەی تەلەعفەر ڕاگوێزراو بەعەرەبکراو چەندین عەشیرەتی عەرەبیان بۆهێنا کە هەندێکیان بەدون. ئەم عەشیرەتانەی کە بۆ ئەم ناحیەیە هێنراون (بەعەشیرەتە تەعریبەکانی کۆنیشەوە) ئەمانەن: بەدو (شەممەڕ)، جبور،شەرابی، البو المیتوت، معامرە، جحێش).
کاک ئەمین لە لاپەڕە 235 دا نووسیویەتی: چەندین عەشیرەتی کۆچەری تری عەرەب بە دەشتەکانی موسڵدا بڵاوبونەوە وەک: تەی، شەممەڕ،... ئەم عەشیرەت و خێڵانە چەندین گوندیان لەو ناوچانە دروستکردو دەستیانگرت بەسەر زەویوزارو پوش و پاوان و لەوەڕگای عەشیرەتە کوردەکانی ئەم ناوچانەدا).
لە لاپەڕە 238 یشدا باسی تەعریبکردنی گوندەکانی جاستان، دەربەند، پەڵکانە، دڕکەی گەورە، دڕکەی گچکە، گێسمە، گراو، سەربەشاخ، تەلهەلالە، عەلافات، سارەلو، چەرت، گەزوەشان و شەناغە و هێنانی هۆزی کۆچەری عەرەب دەکات بەسەرۆکایەتی عەواس سەدید.
پێشتر هەم بەندە و هەم کاک کاوە نادر، ئاماژەمان بۆ ئەوە کردووە کە عەواس سەدید لە هۆزی شەممەڕە.

7. دکتۆر خەلیل ئیسماعیل محەمەد لە "مؤشرات سياسة التعريب والتهجير في أقليم كوردستان العراق" دا، لە لاپەڕە یەکدا پەنجەی بۆ ڕۆڵی هۆزەکانی شەممەڕ، عەنزە، دلێم و کەعب لەتەعریبکردنی حەویجەو جەزیرەدا ڕاکێشاوە.

8. دکتۆرو مێژوونوسی گەورەی کورد پرۆفیسۆر کەمال مەزهەر ئەحمەد لە پەرتووکی "كركوك وتوابعها حكم التأريخ و الضمير" دا باسی چۆنیەتی هاتنی هۆزە عەرەبەکانی عوبێدو شەممەڕ نیشتەجێبوونیان لەسەر زەویوزاری کوردان دەکات.

9. جەلال جەوهەر ئەندامی مەکتەبی سیاسی ی.ن.ک و بەرپرسی مەڵبەندی دووی کەرکوک، لە وتارێکدا لەژێر ناوی "80 ساڵ تەعریبکردنی کوردستان" کەلە ژمارە 5 ی گۆڤاری کەرکوک بڵاوکراوەتەوە، باسی هێرشی هۆزە بەدووەکانی شەممەڕ، جبور و ئەبولحەمدان بۆ ناوچەی قەراج و دەرپەڕاندنی خەڵکە ڕەسەنەکەی و نیشتەجێبوون لە خاکی کوردان دەکات.

10. غەفور مەخموری، سکرتێری گشتی یەکیەتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان، لە پەرتووکی "بەعەرەبکردنی کوردستان" دا لاپەرە 37 باسی دابرینی سەرگەڕان و 29 گوند لە دیبەگە دەکات و دواتریش تەعریبکردنیان لەلایەن هۆزی کۆچەری شەممەر بە سەرۆکایەتی شێخ نایف ناوێک دەکات.

11. گۆڤاری تەعریب لە ژمارە 12 ی تەمووزی 2002 دا، لە لاپەرە 3 دا ووتارێکی کاک قاسم محەمەد مستەفای بلاوکردۆتەوە بەناوی "تیشکۆکێک لەسەر تەعریب و بەدوا داچونێک". نووسەری ووتارەکە باسی چۆنیەتی هێنان و نیشتەجێکردنی هۆزی شەممەر دەکات لەنێوان هەردوو ڕووباری دیجلەو فوڕاتدا لە سەردەمی (مەدحەت پاشا) دا و دواتریش چۆن بەهۆی پیلانێکی دارێژراو بەرەو کوردستان هەڵکشاون.

12. خێری شنگالی لە لاپەرە 5 ی مانگنامەی کوردستانی نوێ ژمارە 76 ی چوارشەممە 13.2.2001 دا بابەتێکی نووسیوە بەناوی "ئەو کاتەی پاکتاوکردنی ڕەگەزی تەنگ بەچیای شنگال هەڵدەچنێ"، ناوبراو ئاماژە بەزەوتکردنی زەویوزاری کوردە ئێزیدییەکان لەناوچەی شنگال دەکات لەلایەن هۆزەکانی (البو المیتوت، الجبور، الجحیش، الشمر).

13. جەلال سنجاوی لەووتارێکدا کە لە گۆڤاری هەولێر ژمارە 8 ی ساڵی 2000 دا، لەژێر ناوونیشانی "جوگرافیاو ئەتنۆگرافیای دەشتی قەراج" لە لاپەرە 22 دا، باسی هاتنی حەرەس قەومی و هۆزەکانی شێخ عەواس و شێخ حەنیش دەکات لەساڵی 1963 و داگیرکردنی بەشێکی زۆری گوندەکانی باشووری قەراج لەلایەن هۆزی ئەو دوو شێخە عەرەبە.
سنجاوی باسی ئەوە دەکات کە لەساڵی 1987، هەموو گوندەکانی دەشتی قەراج کاولکران و دواتر درانە هۆزەکانی (جبوور، لهیب، شەممەر، ئەبولحەمدان).

وەلێ مخابن، نووسەرانی ئەو سەرچاوانەی کە لەسەرەوە ناوم بردن، جگە لە کاک محەمەد سەعید سۆفی کە لە ئەنجامی کارەساتی ئۆتۆمۆبێلدا لە 24.6.2003، گیانی لەدەستدا، هەموویان لەژیاندا ماون، کەچی فزەیان لێوە نەهات، لە بێتاوانکردنی هۆزی شەممەر لەلایەن ئەو جووتە سەرکردەیەی کورد!!!!!
هیوادارم ئەو دوو سەرکردە بەرێزەو لایەنگرەکانیان ئەو ڕەخنەو وەڵامەم بەرۆحێکی ڕیازیانە وەرگرن و لێم زویر نەبن.

ڕوونکردنەوەکان:

1. ئەو 74 گوندەی کە سەربە ناوچەی کەندێناوە بوون بریتین لە: (1. دیبەگە: بنکەی بەڕێوەبەرایەتی ناوچەکە 2. بەرزەوار 3. بیرەبەرازە 4. بیرەبات 5. تیکالۆ 6. تەل هەلالە 7. پەلکانە 8. جانە 9. جاستان 10. حاجیشێخان 11. حەسارۆک 12. حەسەن بەگ 13. حەسەن بلباس 14. خەرابە 15. خەزنە 16. خدرجیجە 17. خۆشاو 18. خورمەلە 19. چل هەوێزە 20. چەلتوک 21. چەغمیرە 22. چیغلۆک 23. چەرت 24. داود گورگە 25. دووشیوان 26. دیمەکار 27. دارەخورما 28. دڕکەی گچکە 29. دڕکەی گەورە 30. دەربەندی گۆم 31. دەربەند سارەلو 32. دەرماناوە 33. سەید عوبێد 34. سمایلاوای خوارو 35. سمایلاوای سەروو 36. سەیدۆکە 37. سۆفی سمایل 38. سەربەشاخ 39. سێبیران 40. سەرگەڕان 41. سلێمان بەخشیانی گچکە 42. سلێمان بەخشیانی گەورە 43. سێقوچان 44. شەحەل 45. شەناغە 46. شۆڕەزەرتکە 47. شۆڕیجە 48. شێخەلاس 49. عەبدوللا گوجیلان 50. عەولافات 51. قەپلان 52. قەبری عەلی 53. قوچ 54. کورتاندروو 55. کەپەنک ڕەش 56. کۆزەپانکە 57. کاریتان 58. کەندال یارمجە 59. کەندالەقەل 60. گابەلەکە 61. گەزوەشان 62. گردەشینە 63. گردیگۆم 64. گاوەرە 65. گێسمە 66. لهێبان 67. لاوەر 68. ماجید 69. مەلاقەرە 70. مەلا کاغا 71. میلیهۆرت محەمە سەعید (تەلەلخێمی گچکە) 72. میلیهۆرت قەرەنی 73. ناسر کوژراو 74. یەدووقو.

2. شوێن و ژمارەی چاڵگە نەوتەکانی کەندێناوە: بەرزەوار 1، بیرەبات 4، پەلکانە 9، جاستان 5، خورمەلە 2، چەرت 7، چل هەوێزە 2، داود گورگەو شەناغە 40، دەربەندی گۆم 5، دەربەند سارەلو 14، دڕکە 20، زورگەزراو 18، سەربەشاخ 20، سێقوچان 3، سەرگەڕان 2، سلێمان بەخشیان 12، شۆڕیجە 3، شەحەل 9، کاریتان 2، گێسمە 2، لهێبان 11، یەدووقو 3.

3. ناوی ئەو گوندانەی کە لە 25.1.1976 دا بەفەرمانی کۆماری ژمارە 33 لە دیبەگە دابڕان و خرانەسەر دوبز ئەمانەن: تەل هەلالە، پەلکانە، جاستان، خۆشاو، خەرابە، چەرت، داودگورگە، دەربەندی گۆم، دەربەند سارەلو، دڕکەی گچکە، دڕکەی گەورە، سەربەشاخ، سەرگەڕان، سلێمان بەخشیانی گچکە، سلێمان بەخشیانی گەورە، سێقوچان، سێبیران، شەحەل، شەناغە، عەولافات، قەبری عەلی، قەپلان، قوچ، کەندال قوتنی، گابەلەکە، گەزوەشان، گێسمە و لهێبان). لەفەرمانی ژمارە 33 دا ناوی گوندەکانی (مەلحەوالی و خەسرۆبولاقلو) بەهەلە هاتووە کەسەر بە ئالتوون کۆپرین و سەر بە دیبەگە نین، هەروەها ناوی گوندەکانی (سێبیران و قەبری عەلی) نەهاتووە، کەلەگەل گوندەکانی تری کەندێناوە بەپێی فەرمانی کۆماری ژمارە 33 خرانە سەر دوبز.